

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет
Наукова бібліотека

С. Н. Грипич
Л. М. Буравкова

Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід

Навчальний посібник

*За загальною редакцією
С. Н. Грипич*

Рівне – 2017

УДК 027.7:008(07)
ББК 78.34(4Укр)я7
Г85

Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 10 від 27.10.2016 р.)

Рецензенти:

Г. П. Пустовіт – доктор педагогічних наук, професор, учений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Г. М. Швецова-Водка – доктор історичних наук, професор кафедри документальних комунікацій і бібліотечної справи РДГУ;

О. Б. Петренко – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Редакційна колегія: С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова, Л. В. Ковальчук,
Г. П. Семенюк, С. М. Поліщук, Н. М. Лещук.

Грипич С. Н.

Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід : навч. посіб. /
С. Н. Грипич, Л. М. Буравкова ; за заг. ред. С. Н. Грипич. – Рівне :
О. Зень 2017. – 366 с.

У навчальному посібнику розкрито сутність і теорію інформаційної культури та практичний досвід її формування в бібліотеках вищих навчальних закладів. В ньому подаються відомості про карткові та електронні інформаційно-пошукові системи, алгоритми пошуку та аналітичне опрацювання джерел інформації; розглядається коло проблем, пов'язаних з організацією та методикою науково-дослідницької діяльності студентів та молодих науковців, а також містяться рекомендації щодо оформлення результатів наукової діяльності. Посібник висвітлює досвід роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету, її інформаційні ресурси та сервісні технології.

Видання розраховане на широке коло студентів, аспірантів, молодих науковців та всіх, хто цікавиться питанням формування інформаційної культури в бібліотеках вищих навчальних закладів.

УДК 78.34(4Укр)я7
ББК 027.7:008(07)

© Наукова бібліотека РДГУ, 2016 р.
м. Рівне, вул. Платова, 31, 33000
веб-сайт www.library.rshu.edu.ua

ПЕРЕДМОВА

Інформаційне суспільство ставить перед вищою освітою завдання підготовки фахівців, здатних до самоосвіти й саморозвитку, вільного визначення себе у професії та володіння різними методами опрацювання інформації, яка є головною та невід'ємною складовою багатьох видів діяльності. Тому формування інформаційної компетентності студентів є важливим завданням навчального процесу. Інформаційна культура особистості характеризується знаннями (операційними), поведінковими (практико-діяльнісними) і ціннісно-орієнтованими аспектами. Уміння знаходити й використовувати потрібну інформацію – важливий елемент вищої освіти. Майбутні фахівці мають бути готовими до роботи в умовах постійного накопичення знань, інформації. Тому у процесі їх підготовки необхідно сформувати такі навички роботи, що відповідатимуть сучасному рівню інформатизації та дозволять швидко засвоювати нові знання. Інформаційне середовище будь-якого вищого навчального закладу (ВНЗ) створює його бібліотека, яка сприяє формуванню інформаційного стилю мислення, підвищує інформаційну компетентність, знайомить із сучасними засобами, методами і технологіями інформаційної діяльності. У запропонованому виданні висвітлюються питання інформаційної культури, раціонального використання інформаційно-пошукових систем (ІПС), методології та методики проведення наукових досліджень.

Даний навчально-методичний посібник покликаний:

- сформувати у студентів, молодих науковців основи інформаційної культури, а також уявлення про інформаційну компетентність як важливий елемент освіти та розуміння ролі бібліотеки ВНЗ – головного центру, що забезпечує інформацією у процесі навчальної, наукової, науково-дослідницької та творчо-пошукової діяльності;

- надати користувачам відомості про основні джерела інформації;

- навчити вільно орієнтуватися в ІПС, оволодіти методикою пошуку інформації, опрацьовувати її відповідно до поставлених навчальних та наукових завдань;

- надати допомогу правильно організовувати самостійну пізнавальну діяльність, активізувати творче мислення, здібності, уміння, навички;

- сприяти підвищенню рівня підготовки науково-дослідницьких робіт у ВНЗ.

Навчальний посібник узагальнює відомості, що потребують багатьох або декількох етапів пошуку в численних джерелах інформації (в т.ч. маловідомих та важкодоступних). При написанні посібника автори керувалися офіційними та нормативними документами Міністерства освіти та науки України (МОН України), що спрямовані на ефективну багатоступеневу підготовку майбутніх фахівців. В ньому використані державні стандарти України з питань бібліотечної, бібліографічної та інформаційної діяльності:

- ДСТУ 2392-94. *«Інформація та документація. Базові поняття. Терміни та визначення»;*

- ДСТУ 2394-94. «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення»;
- ДСТУ 3017-2015. «Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ 3018-95. «Видання. Поліграфічне виконання. Терміни та визначення»;
- ДСТУ 3582:2013. «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та правила»;
- ДСТУ 4826:2007. «Інформація та документація. Видання інформаційні. Загальні вимоги»;
- ДСТУ 4861:2007. «Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості»;
- ДСТУ 5034:2008. «Інформація та документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ 6095:2009. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій»;
- ДСТУ 7093:2009. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами»;
- ДСТУ 7157:2010. «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості»;

- ДСТУ 7448:2013. «Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять»;
- ДСТУ 8302:2015. «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»;
- ДСТУ ГОСТ 7.1:2006. «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»;
- ДСТУ ISO 5127:2007. «Інформація і документація. Словник термінів»;
- ГОСТ 7.12–93. «СИБИД. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила»;
- ГОСТ 7.78-99. «СИБИД. Издания. Вспомогательные указатели».

Навчальний посібник детально висвітлює теоретичні питання інформаційної культури як самостійного наукового напрямку та розглядає практичний досвід її формування в бібліотеках вищих навчальних закладів. Він має чітку структуру та складається з шести основних розділів.

У першому розділі «Теоретико-методологічні та практичні основи інформаційної культури» визначена суть та складові інформаційної культури, висвітлена роль бібліотек вищих навчальних закладів у її формуванні на прикладі досвіду роботи наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету.

Другий розділ «Бібліотечно-бібліографічні інформаційні ресурси» розкриває поняття інформаційних ресурсів, визначає та дає характеристику основним видам документів, окремо розглядає книгу як вид документу, деталізуючи її апарат.

Третій розділ «Інформаційно-пошукові системи» знайомить із змістом поняття інформаційно-пошукових систем бібліотек ВНЗ.

У розділі четвертому «Методика пошуку інформації» докладно характеризується стратегія, методика та схеми пошуку інформації з використанням різноманітних ІПС.

Розділ п'ятий «Науково-дослідницька діяльність у вищих навчальних закладах» розкриває систему організації наукових досліджень студентів та молодих науковців у ВНЗ. Подається характеристика різних видів наукових кваліфікаційних робіт, а також методика їх підготовки.

У шостому розділі «Аналітичне опрацювання джерел інформації» систематизовано норми, правила та вимоги щодо текстового та технічного оформлення науково-дослідницьких робіт (в т.ч. нумерації, таблиць, формул, додатків). Подано правила цитувань та посилань на використані джерела, скорочення слів і словосполучень, вимоги до бібліографічного опису джерел та складання списку використаної літератури.

Для полегшення роботи з навчальним посібником текстовий матеріал супроводжується схемами, таблицями та додатками. Для правильного розуміння використаних термінів укладено термінологічний словник. Надаються корисні Інтернет-посилання на

допомогу науково-дослідницькій діяльності. У посібнику міститься список аббревіатур, список використаних джерел.

Навчальний посібник **«Інформаційна культура: теоретичні засади та досвід»** буде корисним студентам, аспірантам, молодим науковцям, викладачам та всім, хто цікавиться питанням формування інформаційної культури.

Розділ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ОСНОВИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ

1.1. Суть і складові інформаційної культури

В умовах інформатизації суспільства досить актуальною є проблема формування інформаційної культури, що є самостійним науковим напрямом, яким сьогодні займаються вчені та фахівці з різних галузей знань. Зокрема, ця проблематика широко розглядається у працях таких науковців, як Г. Швецова-Водка, Н. Кушнарєнко, Н. Джинчарадзе, В. Безпалько, Р. Вільямс, Д. Джонассен, В. Зінченко, Ю. Зубов, А. Єршов, В. Латишев, В. Морозов, В. Михайловський, М. Сараф, А. Суханов, Н. Тализіна, Н. Угринович, А. Урсул, В. Шолохович, Є. Медведєва та ін. На їх думку, інформаційна культура є показником не тільки загальної, а й професійної культури, одним із важливих чинників розвитку особистості.

Поняття «інформаційна культура» – багатоаспектне та різнопланове. Існує велика кількість його визначень, але найбільш розповсюдженим є розуміння **інформаційної культури** як сукупності інформаційного світогляду, системи знань та вмінь, що забезпечують самостійну діяльність, спрямовану на задоволення індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і новітніх

інформаційних технологій. Існує багато близьких, але не тотожних за змістом понять інформаційної культури: *бібліотечно-бібліографічна грамотність, культура читання, комп'ютерна грамотність, інформаційна грамотність, інформаційна компетентність, популяризація бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань тощо*. Розглянемо кожне зокрема.

Бібліотечно-бібліографічна грамотність – комплекс знань, вмінь і навичок користувачів інформації, що забезпечується ефективним використанням довідково-бібліографічного апарату (ДБА) і фонду бібліотеки, знаннями про структуру бібліотечного фонду, бібліотечних каталогів, картотек, бібліографічних посібників, довідників, вмінням знайти необхідну інформацію, потрібні документальні джерела та оформити читацьку вимогу.

Культура читання – складова частина загальної культури особистості, яка являє собою комплекс навичок роботи з книгою, що допомагає усвідомленому вибору тематики, систематичності та послідовності читання, умінню знаходити необхідну літературу за допомогою бібліографічних посібників, користуватися ППС, застосовувати раціональні прийоми пошуку, максимально засвоювати та глибоко сприймати прочитане (конспектування, анотування, рецензування тощо), бережливо користуватися книгою. Культура читання розглядається як необхідна складова культури праці, навчання і самоосвіти.

Комп'ютерна грамотність – це знання, вміння і навички в галузі інформатики, необхідні кожній людині для ефективного використання у своїй

діяльності комп'ютерних технологій. У процесі оволодіння комп'ютерною грамотністю формується вміння використовувати комп'ютер при написанні та редагуванні текстів, пошуку інформації, а також складати прості програми, алгоритми розв'язання задач.

Інформаційна грамотність – поінформованість щодо потенціалу інформації та відповідних джерел і здатність використовувати їх [50].

Інформаційна компетентність – це інтегративне формування особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційних потреб, пошуку інформації в ІПС та ефективної роботи з нею; вміння працювати з комп'ютерною технікою, використовуючи телекомунікаційні технології та застосовуючи їх у професійній діяльності, в повсякденному житті.

Популяризація бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань – це навчання користувачів (читачів) основним правилам пошуку і збору інформації, реферуванню літератури, способам організації особистих картотек і досьє, методам аналізу складу і структури документального потоку. В якості синоніма даного поняття часто використовуються висловлювання «бібліотечно-бібліографічна орієнтація користувачів інформації», а також «навчання користувачів інформації».

Поняття, що розглянуті вище, лише частково відображають складний процес задоволення різноманітних інформаційних потреб особистості. Подолання фрагментарності, розрізненості знань при роботі з інформацією, набуття цілісності стало можливим із розвитком нового інтегрального підходу у

формуванні готовності особистості до життєдіяльності в інформаційному суспільстві, що має назву «інформаційна культура». При цьому інформаційна культура виступає як більш об'ємне поняття, що містить кожне з наведених вище і представляє собою якісно нове інтегральне. Рівень інформаційної культури впливає на успішність життєдіяльності особистості та розширює її свободу. Критеріями інформаційної культури особистості є:

- наявність інформаційного світогляду (розуміння таких понять як «інформація», «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ) та ін.);
- уміння формулювати власні інформаційні запити, здійснювати самостійний пошук інформації в різних джерелах, аналізувати інформацію, подавати її у формі, доступній та зручній для подальшої роботи (наприклад, скласти план, готувати реферат, курсову та ін., оформляти цитати та посилання, список використаної літератури тощо), використовувати сучасні ІКТ та різноманітні технічні засоби;
- здатність до інформаційного спілкування.

В умовах впровадження сучасних інформаційних технологій, зростання ролі інформації в освітньому і науковому процесах, проблема формування інформаційної культури особистості набуває виняткового значення, стає одним із пріоритетних напрямів освіти. Найбільш важливим та плідним з точки зору опанування інформаційної культури спеціаліста є період навчання у ВНЗ. Інформаційна культура – невід'ємна частина професійної майстерності майбутніх фахівців, інструмент для набуття нових знань. Вона в інноваційному аспекті

позиціонується як професійнозначуща особиста якість студента, спрямована на раціональну, ефективну, зважену взаємодію з інформаційним середовищем, у результаті освоєння якого, отримана інформація стає особистим інструментом діяльності та власної компетентності.

Головна роль у формуванні інформаційної культури студентів відводиться бібліотекам ВНЗ. Вони є одним із основних комунікаційних каналів, що забезпечують зберігання та використання колосальних інформаційних ресурсів. Бібліотеки ВНЗ є інформаційно-освітніми центрами, що надають доступ до інформації та формують вміння орієнтуватися в інформаційному просторі, у світових, національних наукових та освітніх ресурсах. Їх робота спрямована, з однієї сторони, на забезпечення основних умов навчальної та наукової діяльності, з другої – на культурний розвиток кожного студента. Адже перше знайомство з інформаційними джерелами, зокрема з навчальною книгою, відбувається саме в бібліотеках. Звертаючись до них, студенти повинні володіти методами багатоаспектної інформаційної діяльності. Основа інформаційної підготовки – це вміння ефективно вести пошук необхідної для навчання інформації. Її пошук безпосередньо пов'язаний з умінням користуватися ІПС – каталогами, картотеками (як картковими, так і електронними) та довідковими джерелами – енциклопедіями, довідниками, словниками. Формуючи інформаційну культуру, підвищуючи інформаційну компетентність користувачів, бібліотеки ВНЗ, таким чином, розширюють їх можливості знаходити і

використовувати електронну інформацію. При цьому у користувачів формується усвідомлення значимості інформаційних знань, уміння ефективного пошуку та опрацювання інформації, розуміння того, що інформаційна компетентність забезпечуватиме здатність орієнтуватися в умовах постійного збільшення інформаційних потоків, а також вирішувати завдання професійного самовдосконалення. Діяльність бібліотек із формування інформаційної культури користувачів є спеціально організованим, цілеспрямованим процесом, що передбачає набуття спеціальних інформаційних знань та вмінь пошуку, опрацювання та правильного використання необхідної інформації. Цей процес є комплексним і здійснюється в бібліотеках ВНЗ у таких взаємопов'язаних напрямках:

- удосконалення комплектування та розкриття бібліотечних фондів;
- систематичного вивчення динаміки інформаційних потреб користувачів, особливо пов'язаних із ціннісно-орієнтованою, пізнавальною, професійною діяльністю;
- створення комфортних умов для задоволення інформаційних потреб користувачів;
- удосконалення роботи з підвищення рівня бібліотечно-бібліографічних та інформаційно-комп'ютерних знань;
- популяризації та реклами інформаційних послуг бібліотек ВНЗ серед користувачів.

Сучасним студентам та науковцям-початківцям необхідно володіти певними складовими інформаційної культури: *теоретико-світоглядними*, до яких належать

теоретичні знання про інформацію, її сутність, види, класифікацію, закони розповсюдження, розуміння її ролі в розвитку особистості, і *практичними* – вміти знаходити потрібну інформацію серед численних інформаційних джерел, аналітично опрацьовувати та правильно її представляти.

Інформація (від лат. *informatio* – роз'яснення, викладання) – це відомості, що передаються в усній, письмовій та іншій формі за допомогою умовних сигналів, технічних засобів тощо. Це поняття є загальнонауковим. Згідно державних стандартів з бібліотечної, бібліографічної та інформаційної діяльності, інформація визначається як задокументовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в суспільстві, державі та довкіллі [47]. Найважливішими характерними особливостями інформації є: достовірність, повнота, точність, цінність, своєчасність, зрозумілість, доступність. Спілкування, комунікація, обмін інформацією властиві всім живим істотам, особливо людині. Одержання інформації з довкілля, її аналіз і генерація складають одну з основних функцій, що відрізняє людину від іншого живого світу. Інформація дозволяє їй орієнтуватися в оточенні, стимулює, визначає поведінку, забезпечує життєдіяльність. Сьогодні визначення інформації розглядається як наявність відомостей про зовнішній світ, які ми здобуваємо шляхом безпосереднього та опосередкованого (через засоби масової інформації) впливу на органи чуття навколишніх предметів і явищ. Інформацію поділяють на такі основні види: *наукову*, що складається з рефератів, книг, журнальних статей

збірників наукових праць; *економічну*, яка забезпечує функціонування народного господарства; *технічно логічну*, яка характеризується перетворенням сировини в готову продукцію. З'являється і термін «*соціальна інформація*» як процес комунікації між людьми. Вона поділяється на види: *світоглядну, правову, публіцистичну, релігійну, культурну, побутову, естетичну, медичну і виконує комунікативну, пізнавальну та управлінську функції. Комунікативна функція* полягає у передачі інформації від джерела до користувача. Це є безпосереднім діалогом між особистостями (виступи перед аудиторією, підготовка результатів досліджень до друку: стаття, звіт, доповідь, монографія, підручник), пошук, накопичення, зберігання та використання інформації. Певні комунікативні функції виконують видавничі, поліграфічні та книготорговельні заклади. *Пізнавальна функція* зв'язує соціальну інформацію із соціальним пізнанням. *Управлінська функція* стосується функції творення. Найпоширенішим процесом комунікації є розповсюдження наукової інформації. Наукова інформація є найлогічнішою, адже вона відображає явища та закони природи, суспільства, суспільної думки і використовується в суспільно-історичній практиці. Джерела інформації – це передбачені або встановлені законом носії (документи), що є матеріальними об'єктами, зберігаючими інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи. Джерелами наукової інформації є документи, що містять у собі наукові факти. Усі документальні джерела наукової інформації поділяються на *первинні та вторинні. Первинна*

інформація – інформація, яка безпосередньо відображає будь-який об'єкт (його особливості, ознаки, властивості). Первинні документи містять вихідну інформацію, безпосередні результати наукових досліджень (монографії, збірники наукових праць, автореферати дисертацій та ін.). **Вторинна інформація** – інформація, створена у процесі аналітико-синтетичного опрацювання первинної інформації [43]. Вторинні документи є результатом аналітичної та логічної переробки первинних документів (довідкові, інформаційні, бібліографічні та інші видання).

Бібліотеки ВНЗ володіють значним педагогічним потенціалом, що зростає відповідно до їх інтеграції в інформаційну інфраструктуру освіти. Реалізація освітньої функції – невід'ємна складова діяльності бібліотек. Адже здійснення навчального процесу неможливе без них та їх інформаційних ресурсів. Кардинальні зміни, що відбуваються в освіті, не можуть не впливати на бібліотеки та виконання ними освітніх функцій. Вони забезпечують відповідні динамічні зміни, відображають зростання інформації та застосовують у своїй діяльності сучасні інформаційні технології. В бібліотеках ВНЗ ІПС є інструментарієм для пошуку інформації (інформаційного пошуку).

Інформаційний пошук – шукання, відбирання та надання за певними критеріями інформації, яка відповідає заздалегідь заданим вимогам в інформаційному запиті [47]. Студентам достатньо знати алгоритм і технологію інформаційного пошуку, який складається з чотирьох стадій: *формулювання запиту* (початок пошуку), *дія* (пошук), *огляд*

результатів (результат, який студенти отримують після пошуку), *процес задоволення інформацією* (інформація потрібна чи ні) або *процес удосконалення* (повернення до повторного пошуку з іншим формулюванням запиту). Студенти повинні вільно орієнтуватися в ПС, розрізняючи систематичний каталог (СК), у якому відомості про джерела інформації розміщені за галузями знань (педагогіка, психологія, історія тощо) згідно до прийнятої системи класифікації, та абетковий каталог (АК), який дає можливість знайти інформацію за прізвиськом автора або назвою документа, володіти методикою пошуку в систематичній картотеці статей (СКС) тощо. Не кожен студент, знайшовши потрібну інформацію в одному із названих каталогів, знає, що картка називається каталожною, а інформація, подана на ній – бібліографічною. Не завжди студент вміє правильно виписати інформацію з каталожної картки і подати її для пошуку книги чи статті бібліотекарю читальної зали або абонементу, оскільки для цього необхідно знати перелік обов'язкових бібліографічних елементів: назву, рік, номер, якщо це журнал, якщо книга – автора та назву. Переважна більшість студентів (особливо першокурсників) не знає, як здійснити пошук інформації з певної теми, не маючи елементарних навичок самостійної роботи з інформацією на традиційних та електронних носіях, ефективного її пошуку, за винятком проглядання першоджерел, рекомендованих викладачем. Більшості студентів бракує знань з оформлення студентських наукових робіт. Сукупність знань у цьому випадку сформована лише розумінням того, що бібліотекарі повинні

віднайти у книжковому фонді необхідну інформацію за темою, переліком питань для самостійної роботи з навчальної дисципліни. Аналіз інформаційних запитів дозволяє окреслити три аспекти інформаційної культури студентів: знання, необхідні для здійснення інформаційної діяльності; характеристики умінь і навичок, які належать до інформаційної діяльності; комунікативні складові інформаційної культури. Досвід роботи бібліотек ВНЗ дозволяє виділити три рівні інформаційної підготовленості: *первинний, розвинений та професійний*. *Первинний рівень* передбачає знання студента щодо можливості отримання необхідної книги в бібліотеці та будь-якої інформації у мережі Інтернет. *Розвинений рівень* визначає його розуміння, що для пошуку інформації є ПС – система каталогів і картотек, завдяки якій можна знайти необхідну інформацію, але користування ними потребує певних навичок (у мережі Інтернет такі навички не потрібні – комп'ютер самостійно за запитом відшукає потрібну інформацію). *Професійний рівень* дозволяє безперешкодно звертатися до каталогів і картотек, вести пошук потрібної інформації (за прізвищем автора, назвою, темою тощо), відбирати її, аналізувати і подавати відповідно до навчальних або наукових завдань.

У своїй діяльності бібліотеки переважно співпрацюють з категоріями студентів, які належать до перших двох рівнів. Бібліотекарі допомагають студентам у пошуку інформації в каталогах і картотеках, скеровуючи їх у правильне русло, звертаючи увагу на помилки у здійсненні інформаційного запиту (наприклад, не вказано номер

журналу, рік видання, сторінки – якщо це стаття), тим самим розвиваючи та формуючи інформаційну культуру. Також відбувається закріплення теоретичних знань студентів шляхом відпрацювання навичок інформаційного пошуку, оформлення його результатів, використання Інтернет-ресурсів. З цією метою проводяться практичні заняття, на яких використовуються як карткові, так і електронні ПС. Великого значення у формуванні інформаційної культури набуває практичний досвід роботи студентів з ПС бібліотек ВНЗ. Вони вивчають алгоритм пошуку інформації за допомогою карткових та електронних каталогів, картотек. Цей алгоритм пошуку можна застосовувати і у мережі Інтернет. Більшість практичних занять з формування інформаційної культури носять пошуковий характер, що дозволяє залучати студентів до активної пізнавальної діяльності, мобілізуючи їх знання.

Для індивідуалізації навчального процесу на практичних заняттях може використовуватися система диференційованих завдань, яка б враховувала рівень підготовки кожного студента і передбачала б різні рівні застосування знань. Зокрема, на *репродуктивному рівні* можна пропонувати завдання такого типу :

- дати характеристику ПС, їх завданням та значенню;
- назвати загальні вимоги щодо користування ПС, як картковими, так і електронними;
- назвати галузеві (у тому числі електронні) періодичні видання та визначити їх роль у навчальній та науковій діяльності.

На частково-пошуковому рівні відтворення знань студентам може бути запропоновано:

- знайти інформацію у СК та СКС;
- відшукати інформацію за темою, ключовим словом, прізвищем автора, назвою;
- оформити бібліографічний опис журналу, збірника, книги, автореферату дисертації, статті;
- знайти статтю з журналу, збірника наукових праць тощо.

Отже, інформаційна культура студентів, здатність до самоосвіти є необхідними умовами для їх формування як фахівців у подальшому професійному розвитку та інструментом набуття нових знань у рамках обраних спеціальностей.

1.2. Формування інформаційної культури в бібліотеках вищих навчальних закладів

Наукова бібліотека РДГУ – це навчальний, науковий, культурно-просвітницький та інформаційний підрозділ університету, що рівняється на кращий досвід українських та зарубіжних бібліотек вищих навчальних закладів. Відповідно до вимог модернізації освітнього процесу вищої школи України, Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» (схваленою Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219-р) та «Концепції розвитку наукової бібліотеки Рівненського державного гуманітарного університету на 2015-

2020 рр.», бібліотека скеровує свої зусилля на якісне забезпечення інформаційної підтримки навчальної, наукової, виховної та управлінської діяльності університету. На досягнення цієї мети спрямовані всі ресурсні можливості, функції, методи, технології.

Наукова бібліотека РДГУ була створена у 1940 році як бібліотека тодішнього Ровенського державного учительського інституту (РДУІ). Вона пройшла разом з університетом складний шлях становлення, розвитку та модернізації, зробила важливий внесок у його розбудову. У бібліотеці зібрано унікальний за типовою та видовою структурою багатогалузевий книжковий фонд вітчизняних та зарубіжних творів друку. Це навчальна, навчально-методична, наукова, довідково-енциклопедична, художня та інша література. Серед якої – книги, брошури, періодичні видання, ноти, атласи, видані українською, російською, англійською, німецькою та іншими мовами. Паралельно з фондом друкованих видань сформована електронна бібліотека.

Гордістю бібліотеки є фонд рідкісних та цінних видань, в основі якого – книги та журнали, датовані до 1917 року, колекції книг, подаровані Українським Вільним Університетом (м. Мюнхен), Інститутом Дослідів Волині і Товариством «Волинь» (м. Вінніпег), міжнародними благодійними фондами «Відродження» та «Сейбр-Світло». Від Британської Ради в Україні за проектом «Бібліотека тисячоліття» наукова бібліотека РДГУ отримала в дарунок 250 томів визначних творів світової літератури англійською мовою. Книги цієї серії цінні ще й тим, що кожна з них має змістовну і об'ємну передмову, яка сама по собі є окремою літературознавчою розвідкою, тобто своєрідною

книгою в книзі. Значним є також внесок Міжнародного благодійного фонду «Україна – 3000» у формування колекції видань з українського живопису XI-XXI ст.

Наукова бібліотека РДГУ здійснює документообмін з Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського, Національною парламентською бібліотекою України, Державною науково-педагогічною бібліотекою України ім. В. О. Сухомлинського, Науковою бібліотекою Львівського національного університету ім. І. Я. Франка та ін. [72].

Для виконання поставлених завдань, у відповідності до вимог часу, постійно розширюються та удосконалюються структура, функції, методи, технології діяльності наукової бібліотеки. Вона не тільки забезпечує інформаційну підтримку всіх напрямів діяльності ВНЗ, а й безпосередньо бере участь в освітньому процесі, взаємодіючи з факультетами, кафедрами університету на принципах партнерства, реалізуючи свої головні функції: *освітню, інформаційну, наукову, культурницьку. Освітня функція* полягає в подальшій реалізації завдань навчального процесу РДГУ відповідно до вимог законодавчих та нормативно-правових документів з питань вищої освіти України. *Інформаційна функція* сприяє подальшому формуванню, накопиченню, систематизації інформаційних ресурсів і організації доступу до них. *Наукова функція* бібліотеки визначається за такими напрямками: науково-дослідницький, науково-видавничий, науково-методичний. *Культурницька функція* реалізується шляхом організації відповідної

роботи по залученню студентів до вивчення та розуміння найкращих надбань світової культури, мистецтва, літератури. Зусилля бібліотеки спрямовуються на подальшу модернізацію роботи, впровадження інноваційних форм та електронних технологій. Відповідно до них бібліотека університету виконує основні завдання: формує та розширює інформаційний ресурс на різноманітних носіях; здійснює всебічне забезпечення освітньої, наукової та виховної діяльності; створює багатофункціональні системи бібліотечного і бібліографічного обслуговування користувачів, удосконалюючи інформаційний сервіс шляхом використання електронних комп'ютерних технологій, спрямовуючи свою діяльність на досягнення високого рівня знань студентів, що передбачає базову та інформаційну грамотність, безперервну освіту та ін. Велика увага приділяється обслуговуванню користувачів, своєчасному і повному виконанню їх запитів з урахуванням завдань, які ставить вища школа щодо підготовки фахівців. Професійні, освітні, культурні потреби користувачів задовольняються за допомогою відповідних бібліотечних, бібліографічних та інформаційних послуг. Особлива увага приділяється створенню умов для самостійної підготовки навчальних завдань, роботі над науковими проектами, індивідуально-особистісним зацікавленням у літературі та інформації. Структура бібліотеки, режим її роботи, склад фондів, ПС, комп'ютерні технології, налагоджена система інформування щодо спектру бібліотечних послуг, прискорення процесу документовидачі сприяють якості обслуговування.

Постійно триває пошук ефективних форм роботи. Зокрема, розширюється спектр інформаційних послуг веб-сайту та удосконалюються онлайнові форми обслуговування користувачів.

Важливим напрямом діяльності наукової бібліотеки РДГУ є формування інформаційної культури користувачів (читачів), в якому вона набула значного досвіду. Ця робота проводиться з використанням різноманітних форм і методів бібліотечного, бібліографічного та інформаційного обслуговування. Їй притаманні такі риси, як плановість, систематичність, диференційованість. При цьому беруться до уваги специфіка факультетів і спеціальностей, вимоги навчальних планів і програм, тематика наукових досліджень, можливості ресурсної бази бібліотеки тощо. Формуванню інформаційної культури користувачів сприяють усні, наочні, індивідуальні, групові, масові форми та методи роботи. Особливо актуальною ця діяльність є сьогодні, коли бібліотека скеровує свої зусилля на виконання вимог і завдань у відповідності до загальних тенденцій реформування вищої освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. І, в першу чергу, це пов'язано з формуванням та регуляцією інформаційних потоків для адресного забезпечення групових та індивідуальних особистісних потреб користувачів бібліотеки на всіх етапах навчального, наукового і виховного процесів університету.

На формування інформаційної культури користувачів спрямована науково-бібліографічна діяльність бібліотеки університету, що ґрунтується на підготовці та випуску науково-допоміжних,

рекомендаційних, поточних, ретроспективних, тематичних, персональних бібліографічних показників, інформаційно-методичних посібників, що видані друком та представлені в електронному вигляді. Серед них:

- бібліографічний посібник «Сторінками історії: Рівненський державний гуманітарний університет у книгах та періодичних виданнях (1940-2015)» [90];

- багатотомний біобібліографічний посібник «РДГУ в персоналіях» (Науковий літопис, Т. 1, 2) [81 ; 82];

- монографія «Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету (1940-2015)» [72];

- серії біобібліографічних показників: «Академіки, доктори наук, професори РДГУ», «Діячі культури та мистецтв РДГУ»;

- щорічники «Друковані праці Рівненського державного гуманітарного університету» (2005-2014 рр.) та «Наукові праці Рівненського державного гуманітарного університету („Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету” (5 випусків);

- тематичні показники серій: «Педагогічна інноватика», «Педагогічна», «Психологічна» та «Культурологічна»;

- серія «Нові надходження літератури за галузями знань»;

- серія «Інформаційно-методичне забезпечення навчальних дисциплін кафедр фондами наукової бібліотеки РДГУ»;
- серія «Електронна бібліотека»;
- щорічники «Періодичні видання наукової бібліотеки РДГУ» та ін.

Бібліотека працює над багатотомним бібліографічним довідником «Науковці Рівненського державного гуманітарного університету». Здійснюючи інформаційний супровід міжнародних, всеукраїнських наукових конференцій, семінарів, що організовує РДГУ, створюються науково-допоміжні та рекомендаційні покажчики літератури за тематикою цих наукових заходів. Вміння використовувати бібліографічні покажчики та довідковий апарат до них (тобто допоміжні покажчики: іменні, предметні тощо), які ще більше підсилюють їх пошукові та інформаційні можливості, є одним із показників інформаційної культури користувачів [67]. Значну роль у забезпеченні наукової та навчально-виховної діяльності університету відіграють електронні інформаційні ресурси бібліотеки, які є невід'ємною частиною інформаційного та довідково-бібліографічного обслуговування (ДБО) користувачів. З метою ефективного сприяння навчальному процесу, дистанційній освіті, самоосвіті та науковій діяльності формуються власні електронні ресурси: *бібліографічні, повнотекстові та реферативні бази даних*. Найбільшою за кількістю інформації *бібліографічною базою даних* є електронний каталог (ЕК). Він складається із бібліографічних описів книг, брошур, компакт-дисків, статей із журналів та збірників. Всі

перераховані інформаційні джерела ЕК структуруються у такі бази даних :

- наукових праць викладачів РДГУ (відображає книги, статті із збірників та журналів);
- дисертацій, що захищені в РДГУ та зберігаються в науковій бібліотеці університету;
- авторефератів дисертацій, які надходять до наукової бібліотеки;
- періодичних видань;
- рідкісних та цінних видань;
- видань іноземними мовами;
- книгозабезпечення навчального процесу університету;
- електронних документів із фонду наукової бібліотеки РДГУ (CD, DVD).

Для того, щоб ЕК найбільш повно розкривав інформаційні ресурси, здійснена ретроконверсія фонду. Наукова бібліотека РДГУ працює над створенням репозитарію наукових праць викладачів з метою покращення інформаційного забезпечення наукового та навчального процесів університету. Він розвиватиме комунікативну мережу, інтегруватиме наш університет у відкритий інформаційний простір та стане ще одним додатковим джерелом для ознайомлення, популяризації та використання наукових праць викладачів. Для покращення доступу до них створюється відповідна комп'ютерна програма з формування спеціальної, окремої від електронного каталогу, бібліографічної бази даних «Друковані праці викладачів РДГУ». Це дозволить постійно відслідковувати та здійснювати моніторинг наукового доробку кожного науковця

університету. Розміщення бібліографічних описів видань за абеткою прізвищ та в зворотньо-хронологічному порядку дасть можливість легко відшукати в базі даних потрібну інформацію, звернувшись на сайт бібліотеки (www.library.rshu.edu.ua). За допомогою ЕК та всіх наявних баз даних користувачі отримують різноманітні бібліографічні довідки (в тому числі і письмові) та консультації щодо підбору літератури до кваліфікаційних наукових робіт.

В умовах сучасного інформаційного суспільства прискорених обертів набуває розвиток потоку електронних ресурсів. Тому чільне місце в інформаційному супроводі навчального та наукового процесів займають *повнотекстові бази даних*, серед яких і видання, створені науковою бібліотекою університету. Зокрема, це повні тексти бібліографічних та біобібліографічних покажчиків, інформаційно-методичних, практичних посібників та інших видань. Наукова бібліотека формує фонд електронних документів на компакт-дисках (навчальні, навчально-методичні видання, збірники наукових праць, в тому числі і викладачів РДГУ). Особливе місце у формуванні інформаційної культури займають *реферативні бази даних*. Реферативна інформація є загальноприйнятою нормою обміну науковими досягненнями та засобом спілкування науковців в усьому світі. Тому наукова бібліотека РДГУ є учасником загальнодержавного наукового проекту «Україніка наукова», мета якого – створення національної системи реферування місцевої регіональної наукової літератури. В рамках цього

проекту бібліотека як учасник корпоративної наукової співпраці з бібліотеками ВНЗ, Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського (керівник проекту), на запрошення Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, здійснює реферування фахових збірників наукових праць РДГУ «Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти» та «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку». Опрацьована інформація знаходить своє відображення у реферативній базі даних, а також в Українському реферативному журналі «Джерело», а саме, в його 3-й серії «Соціальні та гуманітарні науки. Мистецтво». Оскільки бібліотека в цьому науковому проекті подає реферати статей не лише українською, а й російською та англійською мовами, то світова наукова спільнота через мережу Інтернет має можливість знайомитись із рефератами статей науковців університету. Ця інформація спонукає користувачів до детальнішого знайомства з науковими першоджерелами [67].

Сьогодні глобалізаційні процеси суспільства прослідковуються також і в широкому використанні комп'ютерних технологій, зокрема таких світових інформаційних систем як Інтернет. З огляду на це сучасними і динамічними стали ІПС наукової бібліотеки РДГУ, діяльність якої неможливо уявити без власного веб-сайту (www.library.rshu.edu.ua). На сайті бібліотеки розміщена інформація про її історію, ресурсні та сервісні можливості тощо. В контенті веб-сайту, в першу чергу, представлені електронний каталог (ЕК), бібліографічні, реферативні та

повнотекстові бази даних [86]. Враховуючи, що для кожного науковця актуальним є питання наукометрії, особлива увага викладачів університету звертається на те, що сайт бібліотеки містить перелік назв та електронні адреси міжнародних наукометричних баз даних і систем, за допомогою яких можна визначити індекс власних наукових цитувань. З цією метою в рамках циклу «Наукові комунікації» науковою бібліотекою університету були проведені інформаційно-консультативні семінари-практикуми «Наукометричні та бібліографічні бази даних», де наочно були продемонстровані методики, схеми пошуку та визначення індексу цитувань друкованих видань викладачів РДГУ. Також до послуг користувачів віртуальні тематичні виставки з анотаціями до представлених видань, а «Інформаційний бібліокур'єр» сайту знайомить із новими надходженнями літератури. З метою використання ефективних схем пошуку необхідної інформації на сайті створено «Інформаційний навігатор». Він містить корисні посилання на повні тексти книг, журналів, наукових статей, які надаються у відкритому доступі Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та ін. Бібліотека також підтримує свою сторінку на загальноуніверситетському сайті (www.rshu.edu.ua).

Відповідно до потреб навчального і наукового процесів, які зазнають постійних змін, наукова бібліотека шукає шляхи доступу до інформаційних ресурсів через впровадження інноваційних форм та методів роботи. Сьогодні тут діють центри психолого-педагогічної інформації, молодого дослідника, правової

інформації, в рамках яких здійснюються різноманітні інформаційні заходи, спрямовані на реалізацію завдань навчального, наукового і виховного процесів усіма доступними формами, методами, засобами і ресурсами [86]. Серед них – виставки, аналітичні огляди літератури, відповідні бібліографічні видання, створені університетською бібліотекою. Значна частина інформації, призначена для центрів, розміщується на сайті наукової бібліотеки РДГУ (www.library.rshu.edu.ua), в меню якого для них передбачені спеціальні поля. Їх змістовне наповнення включає віртуальні виставки та презентації, нові надходження літератури, корисні Інтернет-посилання, новини, анонси та ін. «Центр психолого-педагогічної інформації» є осередком координації інформації з питань педагогіки та психології з певними завданнями, функціями та напрямками діяльності. До його компетенції віднесено інформаційно-бібліографічний сервіс, що забезпечує якісне та оперативне обслуговування користувачів. Вирішення цих завдань бібліотека здійснює в єдиному комплексі з кафедрами, що входять до складу Інституту педагогіки та психології РДГУ, іншими структурними підрозділами університету. З метою розширення доступу до інформації правового характеру, створення умов для розвитку правосвідомості, формування правової культури та удосконалення процесів обслуговування користувачів ресурсами з питань правознавства на основі використання як традиційних, так і новітніх бібліографічно-інформаційних технологій діє «Центр правової інформації». Функції та завдання центру полягають у комплексі послуг із надання допомоги

користувачам бібліотеки у використанні правових інформаційних ресурсів. Бібліотека не лише розробляє власні електронні джерела, але й використовує інформацію різноманітних державних, освітніх, наукових установ, громадських організацій, що може бути корисною в навчальному, науковому та управлінському процесах університету. Враховуючи запити користувачів бібліотеки на оперативну законодавчу та нормативно-правову інформацію, використовується юридична інформаційно-пошукова система «Консультант». Базою даних системи є сукупність повних текстів законодавчих, нормативно-правових, розпорядчих документів органів державної влади України, міжнародних договорів, документів регіонального законодавства тощо. Названа ІПС надає можливість доступу до всіх опублікованих та неопублікованих документів із змінами, доповненнями та забезпечує зручний контекстовий пошук, оскільки має потужний пошуковий апарат, різноманітні засоби відображення документів та щоденно поповнюється новою інформацією [67].

Сьогодення висуває нові вимоги до вищої освіти, до наукової компетентності фахівця – людини, яка творчо мислить, свідомо орієнтується в інформаційному та науковому просторі, самостійно опановуючи світоглядні парадигми. Науково-дослідницька діяльність у вищій школі становить систему, яка передбачає формування умінь у студентів, молодих науковців аналізувати науково-педагогічну літературу, висвітлювати результати науково-теоретичних пошуків у науково-дослідницьких роботах. Бібліотека спрямовує свою діяльність на

допомогу в науково-дослідницькій роботі університету. «Інформаційний центр молодого дослідника» (викладача, студента) у структурі наукової бібліотеки РДГУ створено як комплекс функцій, завдань, методів і технологій, що сприяє розвитку науки, проведенню наукових досліджень в університеті. Одним із основних напрямів його діяльності є формування основ інформаційної культури користувачів, пізнавальної самостійності (відповідно до категорій користувачів та рівня їх підготовки), що визначається вмінням формулювати свої потреби в інформації, навичками ефективно здійснювати її пошук, оцінювати і використовувати [86].

Формування інформаційної культури студентів починається з перших днів навчання у ВНЗ. Традиційно на початку навчального року зі студентами-першокурсниками всіх факультетів проводяться екскурсії, на яких відбувається перше знайомство з університетом та його науковою бібліотекою. Детальніше дізнатися про історичне минуле і сьогодення своєї alma mater та широкий спектр діяльності наукової бібліотеки РДГУ допомагають книги: бібліографічний посібник «Сторінками історії: Рівненський державний гуманітарний університет у книгах та періодичних виданнях (1940-2015)» та монографія «Наукова бібліотека Рівненського державного гуманітарного університету (1940-2015)», створені авторським колективом бібліотеки. Формування основ інформаційної культури у студентів здійснюється на заняттях в рамках вивчення навчальної дисципліни «Вступ до фаху». Мета занять – сформувати сукупність

знань, вмінь та навичок раціонального використання інформації та інформаційних технологій під час навчання. Проводяться теоретичні та практичні заняття з основ інформаційної культури, на яких студенти знайомляться з правилами користування бібліотекою відповідно до специфіки роботи окремих структурних підрозділів (абонементів, читальних залів, інформаційно-бібліографічного відділу та ін.). Окрім традиційних засобів супроводу цих занять, використовується і відеофільм «Наукова бібліотека РДГУ реалізує ваше право на інформацію», створений авторським колективом бібліотеки. Він підсилює сприйняття відомостей про інформаційні можливості [70]. На цих заняттях студенти знайомляться з ППС: автоматизованою бібліотечною інформаційною системою «УФД/Бібліотека», електронним каталогом (ЕК), базами даних, виданнями на електронних носіях. Звертається увага на багатоаспектні можливості пошуку інформації в ЕК за різними параметрами – автором, назвою, роком видання, темою запиту та ін. Це допомагає краще орієнтуватися в пошуку інформації. Студенти вчаться в автоматизованому режимі проводити сортування інформації за певними ознаками, складати списки літератури, які за потребою можна записати на електронні носії чи роздрукувати. Однією з основних складових занять з основ інформаційної культури є знайомство з веб-сайтом (www.library.rshu.edu.ua). Його використання значно розширює інформаційне забезпечення навчального процесу. У більшому обсязі проводяться навчання користувачів з методики збору і засвоєння інформації, з укладання тематичних списків

документів з проблем, які їх цікавлять. Студентів-старшокурсників бібліотека знайомить з організацією, методологією та інформаційним забезпеченням науково-дослідницьких робіт. Така інформація надається в рамках вивчення навчальних дисциплін «Основи науково-дослідницької роботи», «Методологія і методи наукових досліджень». Відповідно до їх програм, бібліотека надає консультації: як працювати з виданнями різних типів і видів, формувати ДПА наукових досліджень, створювати бібліографічні описи документів, оформляти посилання, складати списки використаних джерел [31].

Формування інформаційної культури студентів, молодих науковців та інших користувачів здійснюється безпосередньо під час виконання їх конкретних запитів, спрямованих на задоволення вимог навчального, наукового, виховного процесів університету. Сюди відносимо адресні, фактографічні, тематичні, уточнюючі довідки, виконані як у картковому, так і в електронному та віртуальному режимах. Дієвим засобом формування інформаційної культури студентів та молодих науковців є такі комплексні заходи, як «Дні аспіранта», «Дні магістранта», «Дні кафедр», «Дні факультетів», «Дні інформації» та ін., під час яких надається максимум інформації користувачам (читачам) про фонди, їх склад (у бібліографічному, анотованому і реферованому виглядах), проводяться огляди довідково-бібліографічних та інформаційних видань на допомогу науково-дослідницькій діяльності, надаються індивідуальні консультації щодо роботи з літературою, її аналітико-синтетичного опрацювання, оформлення

списків використаної літератури до наукових робіт, визначаються класифікаційні індекси «Універсальної десятикової класифікації» (УДК), «Бібліотечно-бібліографічної класифікації» (ББК) на статті та книги, підготовлені до друку викладачами РДГУ та ін. Систематично здійснюється оперативне інформування в режимі диференційованого забезпечення керівництва (ДЗК) і вибіркового розповсюдження інформації (ВРІ) по заздалегідь визначеним темам. В комплексі форм, методів та заходів з формування основ інформаційної культури бібліотека використовує засоби оглядово-аналітичної інформації, яка представлена у формі прес-бібліодайджеста «На допомогу в науковій роботі». У ньому зібрані всі необхідні законодавчі, нормативно-правові та методичні матеріали щодо підготовки, написання, оформлення науково-дослідницьких кваліфікаційних робіт. Враховуючи труднощі студентів і молодих науковців при складанні списків літератури, оформленні посилань до кваліфікаційних наукових робіт, бібліотека підготувала, видала друком та розмістила на своєму сайті «Методичні рекомендації з впровадження ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис, бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», практичні посібники: «Карткові пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів» та «Електронні пошукові системи на допомогу самостійній роботі користувачів». Формуванню інформаційної культури користувачів (читачів) сприяють і різноманітні за тематикою цикли культурно-просвітницьких та інформаційних заходів, які проводить бібліотека. Цей напрям роботи забезпечує, з одного боку – високий рівень фахової

освіти та професійної підготовки майбутніх спеціалістів, а з іншого – виховання гармонійно розвинених, соціально-активних й національно-свідомих особистостей. Тематика заходів планується з урахуванням сучасної суспільної затребуваності, вимог навчального та наукового процесів університету. Культурно-просвітницька робота систематизується за тематичними циклами: «Університетська освіта», «Методична скринька», «Науково-педагогічний процес у ВНЗ» та ін. Це дає можливість більш комплексно та поглиблено розкривати широкий спектр навчальних, наукових, культурних та соціально-економічних проблем. Традиційні форми роботи вдосконалюються, узагальнюється набутий досвід, ведеться пошук ефективного впливу на сучасного користувача, при цьому враховується їх суспільна актуальність. В рамках вищеперелічених циклів їх тематична спрямованість знаходить своє відображення у таких формах роботи як бібліопанорами, усні журнали, літературні, тематичні вечори тощо. Важливими та корисними для студентів-першокурсників є цикли заходів «Перші кроки у вищому навчальному закладі», «Сходінки до професії» та «Наукові зустрічі». В ході їх проведення бібліотека прагне розкрити свої фонди, розповісти про різноманітний спектр інформаційних послуг (традиційних та електронних), надати багато іншої корисної інформації з метою подальшого використання її в навчальному процесі та для самоосвіти. Такі заходи зі студентами-першокурсниками організовуються щороку на кожному факультеті. Пріоритетною є, звичайно, і діяльність, спрямована на розширення і поглиблення

знань відповідно до завдань навчального процесу та виробничих практик [72]. Формуванню інформаційної культури студентів сприяють і культурно-просвітницькі заходи циклу «Наукові зустрічі». Його основними формами є презентації та прем'єри книг. Тут студенти знайомляться з новими книгами викладачів, більше дізнаються про них як науковців та їх наукові дослідження. Репрезентує бібліотека і власні інформаційно-методичні, бібліографічні, біобібліографічні посібники, інші видання, що розкривають та популяризують фонди бібліотеки, забезпечуючи інформаційний супровід навчального і наукового процесів. Серед таких видань – біобібліографічний посібник «РДГУ в персоналіях. Науковий літопис» (Т. 1 та Т. 2) [81 ; 82], що знайомить користувачів (читачів) з провідними науковцями, їх працями та ін. Важливе значення у формуванні інформаційної культури користувачів відіграє виставкова діяльність. Систематизовані експозиції документів не лише інформують про склад фонду, але й формують потребу подальшого використання бібліотечних ресурсів. Їх тематика розробляється з урахуванням широкого спектру читацьких запитів, у співвіднесенні із загальними вимогами часу та завданнями навчального і наукового процесів університету. За типовою і видовою ознакою це персональні, жанрові, віртуальні виставки та ін. Найбільший інтерес у студентів викликають аудиторні виставки-перегляди, які організовуються на перших лекціях вивчення навчальних дисциплін і вичерпно інформують їх про навчальну, методичну, довідкову літературу. Нового змісту набула робота по

формуванню інформаційної культури користувачів і завдяки новітнім інформаційним технологіям. Впроваджена практика підготовки електронних презентацій, віртуальних книжкових виставок з актуальних питань освіти і культури, що регулярно розміщуються на сайті наукової бібліотеки РДГУ (www.library.rshu.edu.ua). Форми роботи і тематика заходів різноманітні, але їх головною метою є сприяння підвищенню інформаційної культури користувачів, допомозі у процесі навчання, самоосвіті та самовдосконаленню особистості, що сприймає світ у всьому його розмаїтті й активно в ньому проявляється [72]. Дієвим засобом формування інформаційної культури є рекламно-іміджева діяльність бібліотеки, спрямована на донесення інформації до широкого загалу користувачів (читачів) в університеті та поза його межами про цінність і значення бібліотеки, розкриття складу і змісту її фондів та користь послуг через систему різноманітних рекламно-інформаційних заходів (наочних, усних, друкованих, електронних). Вона допомагає користувачам орієнтуватися у структурних підрозділах бібліотеки (скеровує у який відділ можна звернутися за необхідною інформацією), які бази даних доступні та ін. Для цього створені відповідні буклети, путівники, оголошення [71]. Серед форм і методів реклами – публікації у періодичних виданнях, телевізійні репортажі, відеофільми та ін.

Сьогодні наукова бібліотека РДГУ розвивається як сучасний науково-інформаційний комплекс, що формує документну базу на різних носіях в умовах відкритого доступу до інформації, створює сучасні

інформаційні ресурси й надає широкий спектр послуг реальним і віддаленим користувачам, розширює міжбібліотечну взаємодію з метою формування єдиного інформаційно-бібліотечного середовища університету та впевнено інтегрується у світовий інформаційний простір. Актуальним питанням у діяльності бібліотеки є дослідження факторів успішності чи неуспішності її функціонування, тому для їх визначення постійно здійснюються моніторингові дослідження та анкетування. Отримані результати дають змогу визначити подальші перспективи розвитку бібліотеки у напрямі формування інформаційної культури користувачів. Вся діяльність наукової бібліотеки РДГУ спрямована на забезпечення індивідуальної самостійної роботи студентів за допомогою ресурсних та інформаційних технологій, що цілеспрямовано розвивають здатність до самоосвіти впродовж майбутньої професійної діяльності. Тож формування інформаційної культури молоді є однією з основних умов для виконання завдань, на які скеровує свої зусилля бібліотека. Ми прагнемо, щоб у нашій роботі завжди відчувався дух новітньої доби, що спонукатиме до пошуку нових форм, методів та технологій у роботі.